

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Ukrajinská menšina v Hradci Králové

Michaela Müllerová

Bakalářská práce
2009

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra sociálních věd
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michaela MÜLLEROVÁ**

Studijní program: **B6703 Sociologie**

Studijní obor: **Sociální antropologie**

Název tématu: **Ukrajinská menšina v Hradci Králové**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Studentka se ve své bakalářské práci bude zabývat otázkou, jaké je postavení ukrajinské menšiny v české společnosti. Studentka se bude věnovat aspektům života ukrajinské menšiny v Hradci Králové. Práce bude založena na terénním výzkumu, který bude probíhat v Hradci Králové. Metodikou pro výzkum bude použita metoda "sněhové koule", polostrukturované a narativní rozhovory s Ukrajinci, žijící v Hradci Králové.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Menšiny a migranti v České republice, Tatjana Šišková, Praha 2002, ISBN 80-7178-648-9

Národnostní menšiny v Evropě, Leoš Šatava, ISBN 80-7116-375-9

Porohy: Časopys dlja Ukrajincoj u Českij respubliky

Průvodce právy příslušníků národnostních menšin v České republice, Hana Frištěnská, Praha 1995

Ukrajinci v Čechách a na Moravě, Bohdan Zilynskyj, Praha 2002, ISBN 80-903164-1-7

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Tomáš Boukal, Ph.D.
Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2008**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2009**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Livia Šavelková, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Souhrn

Tato práce se zabývá ukrajinskými migranty, kteří do České republiky přicházejí za prací, a procesem sociální integrace. První část je zaměřena na teoretické poznatky týkající se migrace. Hlavní téma je: Současná legální pracovní migrace Ukrajinců na Královéhradecku vyžaduje místní intervenci k podpoře jejich sociální integrace. Výzkum založený na polostrukturovaných rozhovorech byl proveden mezi Ukrajinci v Hradci Králové.

Klíčová slova

migrace – pracovní migrace – sociální integrace – Ukrajinci

Title

Ukrainian minority in Hradec Králové

Abstract

This thesis considers Ukrainian migrants coming to the Czech Republic for work and the procedure of their social integration. The first part of this work summarizes theoretical findings of migration. The main research issue is: The recent labour migration of Ukrainians into the district of Hradec Králové need any local intervention for supporting social integration. The survey based on semi-structured interviews was performed among the Ukrainians in Hradec Králové.

Keywords

migration – working migration – social integration – the Ukrainian

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše. Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 28. 3. 2009

.....

Michaela Müllerová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat PhDr. Tomáši Boukalovi, Ph.D. za laskavé vedení práce a podnětné konzultace.

Obsah

1 Úvod	- 8 -
2 Migrace	- 10 -
2.1 Definice migrace	- 10 -
2.2 Příčiny migrací	- 11 -
2.3 Migrační politika	- 14 -
3 Ukrajinci v České republice.....	- 16 -
3.1 Ukrajinská imigrace do České republiky	- 16 -
3.2 Hodnotový systém Ukrajinské menšiny	- 19 -
4 Praktická část	- 20 -
4.1 Seznámení s projektem	- 20 -
4.2 Výzkumná hypotéza	- 20 -
4.3 Cílová skupina.....	- 20 -
4.4 Výzkumné metody.....	- 20 -
4.5 Scénář rozhovoru s respondentem.....	- 21 -
4.6 Výzkumná zpráva.....	- 22 -
4.7 Soubor respondentů	- 22 -
4.8 Výzkumné otázky.....	- 23 -
4.9 Analýza rozhovorů s respondenty	- 25 -
4.10 Postřehy k analyzovaným rozhovorům.....	- 32 -
4.10.1 Portréty jednotlivců.....	- 32 -
4.11 Testování hypotézy.....	- 36 -
4.12 Závěrečná diskuze	- 36 -
5 Závěr.....	- 37 -
6 Použitá literatura	- 38 -

1 Úvod

Od devadesátých let 20. století docházelo rozsáhlým řízeným i samovolným transformacím dílčích struktur hospodářství. Celá česká společnost a vlastně i bývalý východní blok zažíval mnoho i velmi dramatických změn a nových jevů, se kterými se do té doby, setkával jen velmi omezeně nebo vůbec. Vedle svobody projevu, pohybu a mnoha dalších zcela přirozených demokratických principů a prostředků, po kterých Češi tolik toužili, se setkáváme i s negativní stránkou nového politického uspořádání. Nezaměstnanost, ekonomická nestabilita, nárůst veškeré kriminality, rozmach drogové scény a také třeba imigrace – to vše se již stalo nedílnou součástí našich životů. Posledně jmenovaný fenomén mnoho Čechů stále vnímá negativně, trpí mnoha zbytečnými předsudky. Přestože se imigranti pohybují na trhu práce ve strukturách, do kterých česká majorita odmítá vstoupit, a pracují mnohdy v naprosto primitivních podmínkách, díváme se na ně přezíravě a s despektem. Přitom se jedná o lidi jako jsme my. I oni mají své sny, touhy, které hodlají naplnit. Ovšem jejich domovina jim neumožňuje saturovat v plné míře jejich potřeby. Jsou tak fakticky nuceni migrovat za prací za hranice své vlasti, aby se nechali zaměstnat v pozicích, které často neodpovídají jejich vzdělání, praxi a zkušenostem. Nic jiného jim ovšem nezbývá. Téma imigrace motivované špatnou ekonomickou situací je o to zajímavější, že podle údajů Českého statistického úřadu, úřadů práce a jiných institucí, které se zabývají sběrem, vyhodnocováním a interpretací sociologických dat, Češi nejsou ochotni se stěhovat za prací, za lepšími ekonomickými podmínkami. Naopak setrvávají rigidně na jednom místě a očekávají pomoc od štědrého sociálního státu. V návaznosti na celosvětovou ekonomickou situaci, při které dochází k propouštění, jsou cizinci mezi prvními, kterých se nezaměstnanost dotkne. Paradoxně to byli oni, kteří nás doslova zachraňovali, když se zejména výrobním nadnárodním společnostem nedostávalo zaměstnanců. Na základě tohoto považují zvolené téma za velmi aktuální. K jeho výběru mě vedlo mnoho vlastních životních zkušeností a dlouhodobý obecný zájem o tuto problematiku. Cílem předložené bakalářské práce je nejprve teoreticky uvést problematiku života

cizinců v ČR. V návaznosti na tato východiska pak v praktické části formou individuálně vedených rozhovorů chci prezentovat ve stručnosti životní příběhy několika cizinců, kteří dlouhodobě pracují v Královéhradeckém kraji. V závěrečné diskuzi také hodlám předložit několik otázek k zamyšlení a navrhnout určitá řešení, směřující k zlepšení stavu věci.

2 Migrace

V této kapitole se budu zabývat na základě studia literatury definicí migrace, příčinami migrace a v poslední podkapitole charakterizují českou migrační politiku.

2.1 Definice migrace

Pod pojmem migrace se rozumí: „Stěhování obyvatel z jednoho regionu (země, kontinentu) do jiného regionu (země, kontinentu), může tedy jít o jev vnitrostátní i mezinárodní“ (Matoušek, 2003:109). V této kapitole bych se chtěla zabývat mezinárodní migrací, která se dále rozlišuje na emigraci a migraci. Emigrací se rozumí vystěhování ze země a imigrace může být definována jako přistěhování do země.

Dalším charakterem migrace může být především změna. Jak se píše v knize *Život v pohybu* od Kateřiny Janků, migrace v politice i v sociálních vědách je označována jako migrace dobrovolná, stejně jako migrace nucená, čímž je myšleno uprchlictví (Janků, 2006).

Podle Drbohlava drtivou většinu mezinárodní migrace představují migranti, kteří ze své vlasti emigrovali z důvodů pracovních. Tyto migrační pohyby jsou zastoupeny v mnoha typech, jako je tradiční pravidelná migrace, ve smluvních pracovních pohybech, pohyby vysoce vzdělaných pracovníků, ale i v ilegálních pohybech. Lidé žádající o azyl – uprchlíci, jejichž motivem odchodu ze své země by neměl být spjat s ekonomickými podmínkami, se legálně i ilegálně také zapojují do pracovního procesu. (Drbohlav in Šišková, 2001:18)

V současném světě migrace je rozhodnutí pro migranty velice obtížným procesem. Migrace je většinou podmíněna vzájemnými faktory, které se vážou ke třem prostředím, a to k emigraci, odkud odcházejí, k cílovému místu imigrace, tedy tam, kam nově přicházejí, a také i k tranzitním zemím, přes něž migranti pouze přecházejí, aby se dostali ke svému cílovému místu. (Drbohlav in Šišková, 2001:19)

Migrantem je tedy nazýván: „Každý člověk, který překročí mezinárodní hranice a zůstává v jiné zemi déle než rok“ (Multikulturální centrum Praha, 2003).

Migranty lze dělit do několika základních skupin. Rabušic a Burjanek migranty dělí na:

-**uprchlíky** - lidé, kteří podle Ženevské konvence pobývají mimo svou vlast a nemohou nebo nechtějí se vrátit kvůli odůvodněnému strachu z pronásledování kvůli rase, národnosti, členství v určité sociální skupině nebo kvůli politickému názoru

-**žadatelé o azyl** – lidé, kteří vstupují do cizí země ze stejného důvodu jako uprchlíci (pronásledování), ale kteří možná nesplňují striktní kritéria Ženevské konvence

-**ilegální migranty** – lidé, kteří migrují do cizí země kvůli práci, ale bez řádných dokumentů

-**dočasně pracovní migranty** – lidé, kteří migrují do cizí země za prací, ale po skončení pracovního poměru se vrací zpět do své vlasti

-**vysoce kvalifikovaní migranti**

-**rodinní příslušníci** – přicházejí do cizí země za svými příbuznými, kteří přišli do země v rámci jedné z výše uvedených kategorií

-**navrátilci** – lidé, kteří se vrací do svých zemí poté, co strávili nějaký čas pobytem v cizí zemi ((Rabušic a Burjanek, 2005:13)

2.2 Příčiny migrací

V rámci různých oborů existuje několik teorií, které byly vyvinuty nezávisle na sobě. Každá teorie vysvětluje určitou mezinárodní migraci podle doby, v které vznikla, kterými migračními příčinami a proudy se zabývala, a často

také v rámci, kterého oboru vznikla. Existují teorie, které analyzují mezinárodní migraci na makro a jiné na mikro úrovni. Různé teorie se od sebe liší převážně v tom, kterou příčinu považují za hlavní při vzniku mezinárodní migrace, a které otázky jsou pro ně podstatné a hledají na ně vysvětlení. Jednotlivým teoriím je vytýkána hlavně jednostrannost. V dnešní mezinárodní migraci je zapotřebí více hledisek a přístupů, které by vedly ke komplexnějšímu porozumění všech aspektů současných migračních trendů (Vojtková, 2005).

Makro teorie v dnešní době zkoumá příčiny migrace z hlediska makroekonomických ukazatelů, mezi které patří rozdíly v příjmech mezi jednotlivými zeměmi, rozdíly v poptávce a nabídce pracovních sil a možnosti zaměstnání.

Mikro teorie se soustředí na jedince, na jeho racionální výdaje v určitém časovém horizontu s cílem maximalizovat svůj zisk. Mezi takové výdaje jsou započítány materiální náklady na cestu, náklady na dobu, po kterou bude jedinec bez práce, úsilí vynaložené na učení se novému jazyku a kultuře atd.(Vojtková, 2005).

Příčiny lidské migrace jsou rozděleny do dvou kategorií, z nichž jeden přístup se opírá o neoklasickou ekonomii a druhý je tzv.strukturalistický přístup. Pro zastánce přístupu neoklasické ekonomie jsou pohyby lidí považovány za přirozenou reakci na rozdílné sociální a ekonomické možnosti, které nabízejí jiné státy. Lidé se tedy stěhují z míst, kde pracovní síla a nedostatek kapitálu přebývá do bohatších oblastí, které nabízejí lepší pracovní příležitosti (Bendl, 2000:16).

Z neoklasické teorie také vyplývá i vysvětlení založené na existenci tzv. „push“ a „pull“ faktorů. Tato teorie považuje za příčiny migrace faktory, které nutí migranty opustit svou zemi původu (push factors) a jiné faktory, které migranty přitahují do cílových zemí(pull factors).(Vojtková, 2005).

Tzv. "strukturalistický přístup" klade příliš silný důraz na svobodnou volbu jednotlivce. Hlavní příčinou migrací jsou podle strukturalistického přístupu síly, které vedou k nevyrovnanému rozdělení příležitostí, hlavně nerovnoměrné pronikání tržní ekonomiky do jednotlivých regionů (Vojtková, 2005).

Teorie světových systémů vysvětluje mezinárodní migraci přes obecné makro faktory ekonomického, sociálního a politického vývoje. Její příčiny jsou spojovány s postupující ekonomickou globalizací a se strukturou světových trhů. Předpoklady pro mezinárodní migraci se vytvářejí pronikáním kapitalistických ekonomických vztahů z center do nekapitalistických, okrajových společností a narušují tím stávající systémy a formy ekonomické a sociální organizace (Vojtková, 2005).

Teorie sítí ve svém migračním procesu zdůrazňuje význam mezilidských vazeb, čímž jsou myšleny osobní vazby mezi migranty, bývalými imigranty a těmi, kteří zůstali ve své zemi původu. Jde tedy o vazby přátelské, příbuzenské a o vazby v rámci komunity. Sítě tedy pomáhají při usazování migrantů v cílové zemi a při vytváření komunit (Vojtková, 2005).

V institucionální teorii jde také o sítě, které podporují migraci. U této teorie by se dalo mluvit o dvou skupinkách institucionálních subjektů. Do první skupiny se zařazují organizace či jednotlivci, kteří napomáhají především za účelem zisku nelegální migraci. Jde o tzv. smuggling and trafficking (pašování lidí ze země původu do jiné země), převody přes hranice, falšování dokumentů apod. Migranti z této první skupiny jsou často vystavováni okrádání, podvodům, vykořisťování a zneužívání. Do druhé skupiny institucionální teorie řadíme nevládní a mezinárodní organizace a zároveň také jedince, kteří migrantům poskytují hlavně právní rady a sociální služby (Vojtková, 2005).

Teorie kumulativní příčiny, jejímž hlavním aspektem je každý akt migrace měnící společenský kontext, ve kterém se o migraci rozhoduje, a to tak, že se

následující migrace stává pravděpodobnější. Důsledkem migrace jsou změny v oblasti ekonomické, kulturní a sociální v zemi původu i v zemi cílové. Z toho často v některých zaměstnáních vyplývá tzv. social labeling, kdy zaměstnání, kde je vysoké zastoupení imigrantů, získají nálepkou zaměstnání nevhodné pro domácí obyvatele, což vede k další poptávce po imigrantech (Vojtková, 2005).

Teorie migračních systémů klade důraz na mezinárodní vztahy, národní hospodářství, kolektivní jednání a institucionální faktory. Předpokladem jsou migrační proudy, které jsou do jisté míry stabilní a strukturované v prostoru a čase. Migrační systém je tvořen změnami, které si navzájem vyměňují migranty, zboží i kapitál (Vojtková, 2005).

2.3 Migrační politika

Migrační politika se snaží využít přínosy, které nabízí legální migrace a zaměřuje se na potírání nelegálních forem migrace a zároveň jejich negativních důsledků jako je obchod s lidmi, nucené práce apod. Dobře řízená především pracovní migrace by měla být prospěšná jak třetím zemím za účelem jejich rozvoje, tak i Evropské unii za účelem uspokojení aktuálního nedostatku vlastních pracovníků v určitých odvětvích.

V posledních letech dochází v České republice k opětovnému uvolnění migrační politiky. Vstup do Evropské unie je jeden z důvodů, což vedlo k přijímání hlavních principů migrační politiky, především v oblastech pobytových, bezpečnostních, vízových a integrační politiky (Horáková, 2003).

Jeden z nejvýraznějších uvolňujících projevů migrační politiky lze považovat za zkrácení doby pobytu v České republice z desetileté lhůty na pětiletou, po jejímž uplynutí může cizinec požádat o trvalý pobyt.

Významné faktory, které podle Rabušice (2005) ovlivňují současné formování migrační politiky na českém území:

-Tlak na integrační až asimilační prvky v imigrantských politikách evropských zemí, které mají vystřídat předchozí model multikulturalismu. Důraz je kladen na individuální občanskou integraci a osobní odpovědnost přistěhovalců bez finanční spoluúčasti hostitelského státu, které pramení z konfliktu liberálních evropských institucí a islámského náboženského fundamentalismu.

-Anti-imigrační klima v Evropě, jehož podstatou je, že mnohé evropské země zpřísňují své migrační politiky, přesto že v Evropské komisi dochází k deklaraci proaktivní imigrační politiky především z důvodu snahy řešit evropský demografický deficit.

-Anti-imigrační klima českého veřejného mínění, které nesouhlasí se zvyšováním počtu cizinců v České republice požaduje, aby se zde žijící cizinci co nejvíce asimilovali.

-Pro-imigrační snaha české vlády, která pramení z nepříznivého demografického vývoje obyvatelstva a z něj plynoucího stárnutí obyvatelstva, neschopnost financovat důchodový systém, nedostatek pracovních sil a mnoho dalších důsledků.

3 Ukrajinci v České republice

V této kapitole bych chtěla shrnout publikovaná fakta migrace ukrajinské menšiny do České republiky. V první podkapitole se věnuji ukrajinské imigraci na území České republiky, hlavně jejím historickým vývojem, současnou situací a hodnotovým systémem ukrajinské menšiny.

3.1 Ukrajinská imigrace do České republiky

Ukrajinská menšina, jak uvádí Zilynskyj, na naše území začala imigrovat již v 16. a 17.století, kdy k nám Ukrajinci přicházeli hlavně studovat nebo sloužit jako žoldáci v boji proti Turkům. Po připojení části západní Ukrajiny k habsburské monarchii koncem 18.století vzájemná migrace zesílila. Toto územní spojení podpořilo vznik nových vazeb mezi naším a ukrajinským národem. Na české území v 19.století přicházela značná vlna ukrajinských intelektuálů a studentů, kteří k nám emigrovali především z politických důvodů. K dalším migračním vlnám Ukrajinců směrem na západ přispěla 1.polovina 20.století, která přinesla hned dvě světové války. Tehdejší československý nastupující komunistický režim nepřál rozvoji ukrajinských kulturních a školských zařízení, která na území Československa za první republiky úspěšně fungovala, a tak postupně došlo k asimilaci ukrajinských emigrantů do majoritní společnosti (Zilynskyj in Šišková 2001:82, Leontiyeva, 2005).

Až po událostech z roku 1989 se znovu uvolnil prostor pro příchod nových imigrantů z Ukrajiny a pro další činnosti národních menšin. Na jaře roku 1990 vzniklo po krátké existenci Občanského fóra Ukrajinců (přelom let 1989 a 1990) Sdružení Ukrajinců v České republice, jejichž cílem byla snaha obnovit v Praze a později v Ostravě dřívější kulturní a spolkové aktivity. Po čase se od této organizace oddělila a převzala většinu iniciativ Ukrajinská iniciativa v České republice, kdy vznikl i spolek ukrajinských žen (Zilynskyj in Šišková, 2001:85).

Současná situace Ukrajinců v České republice by se dala rozdělit do dvou hlavních skupin. První skupinou jsou „tradiční“ Ukrajinci, kteří jsou

vybavení českým občanstvím. Jedná se o Ukrajince převážně vyššího věku, kteří na našem území žijí v mnoha případech už desítky let. Z důvodu neexistence ukrajinských škol a kroužků zabývajících se ukrajinským jazykem po roce 1945, se ukrajinští příslušníci následných dvou generací převážně asimilovali. Druhá skupina, která přišla na naše území po roce 1989 by se podle Šiškové dala také nazvat jako „nová“ skupina, která má příznivější věkovou strukturu než skupina tradičních Ukrajinců. Tato skupina se skládá převážně z osob, kteří na českém území pracují nebo podnikají a až na malé výjimky prozatím nezískaly české občanství. Tito lidé využívají povolení ke krátkému či dlouhodobému pobytu v České republice a snaží se tak prozatím zlepšit finanční situaci své rodiny (Zilynskyj in Šišková, 2001:85).

Ukrajinská migrace, a to nejen do České republiky, má převážně ekonomický charakter. Důvodem je nízká životní úroveň a nedostatek pracovních příležitostí na Ukrajině, geografická blízkost obou států s poměrně malými jazykovými a kulturními nerovnostmi. Větší část legálních imigrantů z Ukrajiny se na náš pracovní trh zapojují jako živnostníci nebo právnické osoby, což jim ulehčuje vstup na trh práce. V pozici zaměstnanců je totiž čeká komplikované vyřizování pracovního povolení (Leontiyeva, 2005).

Do České republiky přicházejí za prací především Ukrajinci ze západní Ukrajiny, hlavně ze zakarpatské oblasti, která je nejvíce postižena nezaměstnaností. Ale také se na české území vydává za výdělkem stále více Ukrajinců z východní části Ukrajiny a dokonce i z jejích centrálních částí. Co se vzdělanosti a kvalifikovanosti týká, tak naprostá většina Ukrajinců, kteří vlastní pracovní povolení je zaměstnána v dělnických profesích, které nevyžadují ani střední vzdělání.

Do České republiky přijíždějí hlavně mladí muži v produktivním věku. Přicházejí na české území většinou sami, aby si vydělali na lepší život rodiny,

kteřá zůstala na Ukrajině. Ukrajinci do České republiky tedy také často jezdí za sezónním dočasným výdělkem, který představuje především práci v oblasti stavebnictví, zemědělství a lesnictví. U těchto Ukrajinců jsou tendence k trvalému usazení samozřejmě velmi malé (Leontiyeva, 2005).

Podle Uhereka (2005) velká část Ukrajinců má na našem území charakter krátkodobějšího pracovního pobytu s předpokladem vrátit se po čase zpět na Ukrajinu. Tyto pracovní pobyty mívají často tzv. cirkulační charakter (kyvadlové stěhování), který se však netýká pouze ukrajinské menšiny. Tzv. cirkulační charakter znamená, že cizinci, kteří si v dané zemi vydělali určitý obnos, tak poté se vrátí zpět do své země původu, a po určité době strávené doma se opět vrací do České republiky za dalším výdělkem. Uherek však zmiňuje, že se motivace cizinců, co se setrvání na našem území týče, postupně mění. Cizinci velice často přicházejí s představou časově limitovaného pobytu, ten se ale v mnohých případech prodlužuje a cizinci tak odchod neustále odkládají. Tito cizinci pak na území žijí v tzv. permanentním provizoriu, kdy je neustále cizinci zvažován odchod zpět do své vlasti, a to má zároveň za příčinu, že cizinci zůstávají na ubytovnách a nehledají si svá trvalá zázemí, nemají motivaci si vytvářet nástroje k úspěšné integraci do majoritní společnosti jako je například osvojení si českého jazyka (Uherek, 2005).

Ukrajinská menšina si také již v České republice utvořila nelegální, ale přesto fungující systém „instituce“, které podporují převážně pracovní migrační toky z Ukrajiny do České republiky. Jde o tzv. klientský systém, jehož podstatou jsou ukrajinští podnikatelé a zprostředkovací firmy, kteří zajišťují nábor pracovníků na Ukrajině. Pro Ukrajince je tento systém snazší v tom, že tyto „instituce“ Ukrajincům organizují práci, zařizují nezbytné povolení k pobytu, ubytování apod. (Uherek, 2005).

Teorie segmentovaného trhu vysvětluje fakt, že i přes nezanedbatelné počty domácích nezaměstnaných osob stále větší počty Ukrajinců je schopno

na českém trhu práce sehnat zaměstnání. Domácí osoby nemají zájem o sekundární trh práce a dávají tak prostor cizincům z ekonomicky méně vyspělých zemí, pro uplatnění na českém trhu práce (Uherek, 2005).

3.2 Hodnotový systém Ukrajinské menšiny

Základní hodnotový systém dlouhodobého soužití ukrajinské menšiny s majoritní českou společností nevykazuje zásadní odlišnosti od jeho hodnotového systému. U ukrajinské národnosti je poměrně vyšší míra religiozity a národní hrdosti reprezentované především některými osobnostmi, díly a ukrajinskými událostmi z politických a literárních dějin. Podle Šiškové tato hrdost může vést až v určitou nekritičnost a idealizaci vlastního národního celku, který je pak vnímán hlavně ve vysněné, nikoli ve své reálné podobě. Tradiční ukrajinská skupina většinou udržuje zvyky a tradice v souvislosti s významnými církevními svátky východního obřadu a také s výročními dny některých výrazných osobností národní minulosti. Ukrajinské soužití s českou společností nevykazuje příliš velké problémy. Šišková však zmiňuje: „Ukrajinci si však tradičně stěžují na nedostatečnou míru pochopení českého obyvatelstva pro specifika ukrajinských dějin a ukrajinsko-ruských vztahů.“ (Šišková, 2001, s.88). Kvůli stále většímu počtu ukrajinských emigrantů (týká se hlavně dělníků) se v České republice zastává názor většího nárůstu kriminality a zmenšování pocitu bezpečí. Tyto vznikající xenofobní pocity se však dotýkají i tradiční skupiny Ukrajinců, kteří s těmito jevy nemají nic společného (Zilynskyj in Šišková, 2001:88)

4 Praktická část

4.1 Seznámení s projektem

Šetření navazuje na formulovaná teoretická východiska v první části mého textu. Specifikovala jsem ho na prostředí Královéhradeckého kraje, resp. na město Hradec Králové. V jeho průběhu jsem užila standardní sociologické postupy a metody. Pracuji zde s metodou rozboru jednotlivých individuálně vedených polostrukturovaných rozhovorů se scénářem. Kladu důraz na míru sociální integrace jedince v rámci české majority. Sběr dat proběhl v měsících lednu a únoru roku 2009. V explorativní metodice vycházím a postupuji podle Pelikána (Pelikán, 2004).

4.2 Výzkumná hypotéza

Před zahájením nejen samotného šetření, ale tvorby celé bakalářské práce jsem se touto problematikou dlouho zaobírala. Pouhým běžným pozorováním, diskuzemi jsem si kladla řadu otázek. Na základě tedy dlouhodobějšího zájmu a úvah hodlám tímto empirickým šetřením testovat tuto hypotézu:

Současná legální pracovní migrace Ukrajinců na Královéhradecku vyžaduje místní intervenci k podpoře jejich sociální integrace.

4.3 Cílová skupina

Cílovou skupinou jsou muži i ženy ve věku od 18 do 65 let, ukrajinské národnosti, kteří se z rodné Ukrajiny přestěhovali do České republiky s cílem najít si zde stabilní zaměstnání a dlouhodobě zde pobývat. Pracují na území města Hradec Králové, resp. Královéhradeckého kraje.

4.4 Výzkumné metody

V praktické části práce jsem zvolila v rámci odborné literatury individuálně vedené rozhovory, kterými jsem zjišťovala míru sociální integrace respondentů na Královéhradecku. Vzhledem k mnohdy špatné jazykové vybavenosti jsem nemohla užít například dotazník nebo anketu. Použila jsem

digitální a písemnou záznamovou techniku. Vzájemně jsem porovnávala zvukový záznam s psanými poznámkami. Pořízený zvukový záznam jsem posléze využila k písemné analýze. V rámci analýzy pracuji s doslovnými přepisy rozhovorů, z nichž také užívám přímé citace jednotlivých respondentů kvůli zpřesnění vyvozených, zobecněných závěrů. Výzkumným nástrojem je zde tedy pouze polostrukturovaný řízený rozhovor, a to vzhledem k věku a stavu jazykové a mentální úrovně respondentů. Rozhovory jsem vedla sama na základě přesně stanoveného scénáře. Otázky jsem si předem vypracovala. Dotazování jsem vedla způsobem, zaručujícím anonymitu všem respondentům, které jsem řádně a úplně informovala. Seznámila jsem je se svým záměrem napsat bakalářskou práci, ve které využiji problematiku života cizinců v ČR. Jednotlivé rozhovory jsem označila pořadovým číslem, u respondenta jsem si zaznamenala jeho křestní jméno, pohlaví a věk.

4.5 Scénář rozhovoru s respondentem

Před zahájením rozhovoru jsem informovala daného člověka, který dříve vědomě projevil zájem se mnou spolupracovat a účastnit se výzkumného šetření o tom, že zpracovávám v rámci bakalářské práce problematiku života Ukrajinců v Hradci Králové a okolí. Jako důležitý podklad pro její tvorbu potřebuji znát stanoviska a vyjádření konkrétních osob. Sdělila jsem, že zachování anonymity z mé strany považuji za zcela samozřejmé, uvedená vyjádření použiji výhradně k zmíněnému účelu a zaznamenané odpovědi a reakce následně převedu do počítačové podoby. Klienta jsem také poučila, že nemusí odpovídat na jemu nepříjemné otázky a rozhovor může kdykoli v jeho průběhu bez udání důvodu ukončit. Scénář sestával z identifikační části, ve které zjišťuji jen křestní jméno, věk, pohlaví, rodinný stav a počet dětí, nejvyšší ukončené vzdělání. Tyto identifikátory mohou být v celkovém souhrnu této sondy velmi zajímavé, neboť se dá předpokládat, že ženatý muž, s nižším vzděláním, otec několika dětí, je spíše nucen hledat práci v cizině a intenzivně zde pracovat i za těžkých podmínek. Dále se scénář rozhovoru skládá ze 20 otázek, které uvádím v aparátu příloh. Otázky na sebe vzájemně navazují a doplňují se tak, abych co nejlépe mohla

vyhodnotit stanovenou hypotézu. Začínám nejprve dotazováním se na důvody, které vedly oslovené k opuštění domoviny, zajímá mě také, jak se sžívali s novým prostředím, lidmi, krajany, jaké mezi nimi panují vztahy. Mezi tyto otázky jsem zakomponovala i dotaz pátrající po nekalých praktikách nezákonných uskupení – mafie, o kterých média referovala zejména v 90. letech 20. století. V závěru se ptám i na využívání institucionální pomoci a péče – zdravotní, sociální a jiné.

4.6 Výzkumná zpráva

V této části prezentuji výsledky mé výzkumné sondy. Na základě stanovené hypotézy a určité představy, kterou jsem výše popsala, jsem přistoupila k výběru vzorku. Ten proběhl záměrným způsobem. Nejprve jsem si vytipovala 2 ubytovací zařízení, ve kterých cizinci žijí a v nich jsem po domluvě s ostrahou objektu a na základě svolení správce daného zařízení oslovila 12 mužů a 12 žen, kteří v té době byli přítomni na pokojích. Celkem jsem oslovila 24 cizinců. Seznam oslovených respondentů se zmenšil, protože 3 muži nakonec odmítli rozhovor a jedna žena onemocněla.

4.7 Soubor respondentů

Výzkumný vzorek respondentů, kteří mi poskytli svůj čas a zúčastnili se rozhovoru, tvoří tedy 20 cizinců, přičemž se jedná o 9 mužů a 11 žen. Průměrný věk činil 48 let a 6 měsíců u mužů a u žen 36 let a 5 měsíců. V celkovém výčtu dosáhl průměrný věk oslovených 42 let a 5 měsíců. Věk nejmladšího muže z oslovených činil 22 let a u nejstaršího pak 53 let. Nejmladší ženě bylo 21 let a nejstarší o 24 let více. Obecně mohu konstatovat, že ženy reagovaly vstřícněji na můj požadavek, čemuž odpovídal i větší rozsah rozhovoru. Viz blíže tabulka č. 1. Dále se v mém vzorku vyskytlo 5 ženatých mužů, kteří měli stabilní rodinu a jedno a více dětí. Čtyři muži uvedli, že jsou svobodní a o sňatek nijak neusilují, dlouhodobé partnerky neměli. Vdaných žen se mi v souboru vyskytlo celkem sedm, zbylé čtyři žijí nesezdané v dlouhodobém partnerském svazku, přičemž jedna z těchto svobodných žije s Čechem. Všechny vdané ženy a jedna svobodná mají jedno a více dětí, které jsou na Ukrajině

a zpravidla se o ně starají prarodiče nebo druhý rodič nebo jsou již samostatné. Co se týče nejvyššího ukončeného vzdělání, tak žádný z mužů nevystudoval vysokou školu (jeden uvedl, že ji z finančních důvodů nedokončil). Šest mužů uvedlo jako nejvyšší dokončené vzdělání vyučení. Vyučení byli v různých oborech: truhlář, zedník, zemědělec, tesař. Tři muži uvedli, že vystudovali střední školu ekonomického směru. Podstatně lépe v tomto ohledu na tom byly ženy, mezi kterými dvě dokončily vysokou školu (jedna se zaměřením na zemědělství a druhá na ekonomii), dalších pět vystudovalo střední školu (2 ekonomického, 1 všeobecně vzdělávacího a 2 technického zaměření) a čtyři ženy byly vyučené (dámská krejčová, kuchařka, prادلena, pracovnice v zemědělství).

Tab. 1 Zastoupení respondentů z hlediska pohlaví a věku ve výzkumném šetření

	ženy	muži	celkem	Průměrný věk [rok]	
				muži	ženy
Oslovení	12	12	24	xxx	xxx
Odmítli účast v šetření / jiný důvod neúčasti	1	3	4	xxx	xxx
Souhlasili s rozhovorem	11	9	20	48,5	36,42
Celkem	xxx			42,46	

4.8 Výzkumné otázky

1. Kdy jste poprvé vycestoval/a z Ukrajiny?

2. Jaká byla tehdy Vaše motivace? (Proč jste vycestoval?)
3. Vycestoval/a jste sám/sama?
4. Jak jste se zpočátku adaptoval/a?
5. Odkdy žijete a pracujete v Královéhradeckém kraji?
6. Čím se převážně živíte?
7. Jaké jsou Vaše pracovní podmínky?
8. Kolik hodin denně a kolik dní v týdnu pracujete?
9. Jak hospodaříte s vydělanými finančními prostředky?
10. Jaké panují vztahy mezi Vámi Ukrajinci, kteří žijí v ČR?
11. Jaká je Vaše vazba na Vaši domovinu a příbuzné na Ukrajině?
12. Jak často jezdíte domů?
13. Zažil/a jste někdy vydírání ze strany nějaké nezákonné skupiny vašich krajanů „mafie“.
14. Jaké panují vztahy podle Vás mezi Ukrajinci a Čechy?
15. Mohl/a byste zmínit nějakou zkušenost z jednání s českými úředníky na kterémkoliv úřadě?
16. Jak s Vámi jedná Váš nadřízený?
17. Jak se k Vám chovají Vaši kolegové v práci?
18. Přátelíte se s nějakými Čechy? Usilujete o nějaké přátelství s Čechem?
19. Využíváte českou zdravotní péči? Měl/a jste někdy problém využívat tuto péči?
20. Co byste rád/a zmínil/a, co v rozhovoru nezaznělo a na co jsem se nezeptala?

4.9 Analýza rozhovorů s respondenty

Na první otázku odpovídali různorodě. Nejčastěji však přicestovali poprvé z Ukrajiny před 6ti lety (9 respondentů), v roce 2000 do ČR se přistěhoval jeden muž a necelý rok zde pobývá mladá žena. Na druhou položenou otázku se už v mnohém shodovali, prakticky všichni uvedli, že je doslova donutila špatná ekonomická situace, malá nebo žádná perspektiva nějakého rozvoje. Někteří ovšem jedním dechem dodávali, že se Ukrajina celkově stabilizovala oproti situaci, která tam panovala v devadesátých letech a kterou by už nikdy nechtěli zažít. O to větší strach a obavy projevovali z probíhající hospodářské krize. „Modlím se každý den, aby to už brzy skončilo. Už dlouho žiju ve velké nejistotě. Když jsem byl mladý, tak jsem si takhle vůbec život nepředstavoval. Snil jsem o rodině, dobré práci a hezkém domovu. No a teď jsem sám, vydělávám, nic si pořádně nekoupím, protože musím šetřit. Snažím se na tyhle věci nemyslet. Sílu mi dodává víra a občas i samohonka,“ vypráví Vasil.

Další vybrané odpovědi k druhé otázce:

Oleg, 33 let: „No, co máš doma dělat, když prostě není co. Všichni moji známí odjeli za prací do ciziny. Tak jsem odjel taky. Nemám, co bych ztratil. Žiju s maminkou na vesnici a potřebuju vydělat peníze na opravu domu, léky pro maminku. Proto hodně šetřím, bydlím tady na ubytovně.“

Tatjana, 31 let: „Kamarádky mi říkaly, jak je tady v Česku dobře. Tak jsem přijela a líbí se mi tady moc. Žije se tu lépe, nechci se ani vracet.“

Na třetí dotaz uvedli pouze tři muži, že přicestovali sami. Ostatní přicestovali organizovaně ve skupině Ukrajinců nebo s partnerem či blízkými příbuznými. Jejich nejčastějším prvním místem pobytu v Česku byla Praha. Na mou doplňující otázku, proč právě Praha, odpověděli, že se nechali zlákat vidinou slibovaných vysokých výdělků. O vysokých životních nákladech – zejména na bydlení, jim však nikdo nic neřekl. Přestože si v Praze vydělali více

než v Hradci Králové, byli nuceni žít v naprosto nevyhovujících podmínkách, které většina nemohla dlouhodobě vydržet. Sehnat nájemní byt v Praze je pro Ukrajince také velmi náročné, proto mnozí oslovení zvolili raději menší město, menší výdělek, ale také nižší náklady a relativní klid a pomalejší životní tempo. Co se týče vlastní adaptace, po které pátrala čtvrtá otázka, ta probíhala nápadně shodně. Dotazovaní uváděli, že ze začátku se tu necítili dobře, Čechům moc nerozuměli a mnozí ani dosud nerozumí. Snažili se špatné pocity zahánět tvrdou prací. Po prvních příjmech se již cítili lépe, byli sebevědomější. V této souvislosti jsem pátou položenou otázkou zjišťovala, jak dlouho žijí v Hradci Králové. Průměrně zde žijí druhým rokem. Předtím totiž se z Prahy stěhovali postupně do různých českých průmyslových měst (Mladá Boleslav, Plzeň, Pardubice, Kolín apod.). I přes počáteční nedůvěru, se kterou do Hradce Králové přicházeli, si zde poměrně rychle našli práci a líbí se jim město, příroda atd. Co se týče jejich práce a obživy, tak všichni pracují v dělnických profesích. U dvou vysokoškolsky vzdělaných žen vzhledem k věku a špatné jazykové vybavenosti zatím nepřipadá v úvahu, aby se seberealizovaly ve vystudovaném oboru. Muži nejčastěji uvedli, že pracují na stavbě, v truhlárně a ve strojírenství. Ženy pracují jako uklízečky, kuchařky a zemědělské dělnice. Největší vzrušení vyvolala otázka, pátrající po pracovních podmínkách respondentů. Zejména muži se rozčilovali a pronášeli vulgární slova (např. бляТЬ!). Zaměstnavatelé ve snaze snižovat provozní náklady porušují bezpečnostní předpisy a bezpečnost práce. V lepším případě poskytnou ochranné pracovní pomůcky. Mnoho zaměstnavatelů v žádném případě neodradí vysoké pokuty při případné kontrole ze strany například inspektorátu práce. Na osmý dotaz uvedli oslovení, že pracují průměrně 10 hodin denně, šest dní v týdnu. Mezi nimi se ovšem vyskytli i tací, kteří pracují i 12 hodin denně a v neděli pracují třeba pouze 6 až 8 hodin. „Už jsem si zvyknul. Táhnu takhle v jednom kuse třeba tři měsíce a pak jedu domů na měsíc a odpočívám. Jsem zvyklý pracovat,“ reagoval na můj údiv Oleg. Někteří respondenti mají pravidelnou pracovní dobu v obvyklém rozmezí 40 hodin po celý pracovní týden, k tomu si ovšem přivydělávají i na tzv. melouchu nebo fuškách. „Pracovat jenom osm hodin se mi prostě nevyplatí, to můžu jet zpátky domů. Nic bych si

nevydělal. Proto zajdu o víkendu třeba k někomu na barák zedníkovi přidávat. Když je dobře, dostanu najíst, dobré pití a pěkné peníze. To mě baví víc, než pravidelná práce. Někdy si vydělám i za jeden den to, co u podnikatele za týden. Už mám i známého, který když potřebuje přidavače, tak mi zavolá a já hned jdu. Podobných kšeftů ale v poslední době moc není.“ (Slávek, 35 let)

Původně jsem ani nechtěla zjišťovat výši výdělku, neodvažovala jsem se na tuto záležitost vůbec ptát, proto mě překvapilo, jak otevření jsou v tomto směru Ukrajinci. Téměř každý sám uváděl, za kolik pracuje a za kolik by pracovat chtěl. V průměru si oslovení vydělají 65 Kč za hodinu. Někteří muži uváděli, že dvojnásobek by byl adekvátní jejich pracovnímu nasazení a výkonu. Všichni hospodaří s vydělanými penězi velmi spořivě. Šetří prakticky na všem, snaží se co nejvíce peněz odvést domů. Mnohdy ovšem podle mého názoru, který jsem si utvořila na základě rozhovorů i toho, co jsem viděla na ubytovně, šetří příliš sami na sobě a na svém zdraví. Mnozí muži také hodně kouří, nejčastěji levné nekvalitní cigarety. Když jsem se ptala, proč raději nepřestanou kouřit, aby si mohli dovolit koupit léky nebo platit zdravotní pojištění a vyhnout se tak pozdějším vysokým platbám u lékaře v případě náhlého onemocnění, jen mávli rukou. „Kouřit nepřestanu, chutná mi to. To je poslední, na co si nenechám sáhnout. Nevyplatí se mi to pojištění, protože často jezdím domů i na delší dobu a neustále vyřizovat papíry a pak to třeba ani nebudu potřebovat, nevyužiju to. Nějaké medikamenty a věci na ošetření mám, takže se snažím ze všeho dostat sám. Tak to i vlastně chodí na Ukrajině, kde si všechno musíš kolikrát před ošetřením obstarat sama. Takže jsme v tomhle vycvičení z domova.“ (Michajl, 40 let)

V rámci ukrajinské menšiny mezi Ukrajinci panují dobré, přátelské vztahy. Vzájemně si pomáhají různými protislužbami. Například jedna žena za drobný peníz ostříhá své krajany, jiná jim vyspraví oblečení. Muži zase chrání ukrajinské ženy, podle jejich potřeby jim pomohou. „My, co se tady známe, jsme na společné lodi, prožíváme spoustu věcí stejně a jsme zvyklí si pomáhat. Ano, najdou se mezi námi i takoví, že se špatně zachovají, jenom využívají, ale s nimi brzy

skoncujeme. Občas se i chlapi mezi sebou porvou, když se napijí, ale to je normální, pak je to jako dřív. Tohle je naše velká výhoda, že si pomáháme. V Praze to je trochu horší, tam je moc lidí z Ukrajiny i odjinud a někteří si myslí, že si konkurujeme, ale to tak není. Tady v Hradci je to moc lepší, je tu klid.“ (Oleg, 33). Ve stejném duchu se nesly i odpovědi na jedenáctou položenou otázku podle připraveného scénáře. Většina se utěšuje vzpomínkami na domov a své blízké. Někteří sice uvedli, že občas prožívají doma nějaké neshody, ale považují to za zcela běžné. Vždy se domů velmi těší a vždy jsou radostně přijímáni. Tomu odpovídá i frekvence cest zpět na Ukrajinu, a to zejména u těch, co v ČR pobývají legálně. „Dneska jezdí hodně autobusů na Ukrajinu, můžeš si vybrat a i ceny nejsou moc vysoké. Je tu ale spousta lidí, co domů nemůže. Už by se nemohli vrátit kvůli papírům. Tak tu zůstávají co nejdéle a pak se seberou, odjedou a už se sem nevrátí. Tak to udělal třeba můj tatínek dřív, když mohl ještě pracovat.“ (Olena, 30). V průměru ti, kteří zde pobývají zcela legálně, cestují na Ukrajinu a zpět třikrát ročně. Ke třinácté otázce se respondenti stavěli různě. Jedni se smáli a uvedli, že to jsou pohádky z televize, které si Češi o Ukrajincích povídají nebo, že tato situace panovala v Česku v devadesátých letech a nyní už ne. Jiní uváděli, že tzv. mafiáni zajišťují práci, ubytování a díky svým kontaktům vyjednejí lepší podmínky, proto jim za jejich služby zaplatí. O žádném na vlastní kůži prožitém násilí, vydírání nikdo nic nevedl. Jeden oslovený zmínil příběh krajana, kterého nějaký gang vydíral a surově zbil. „Radši zaplatil a nechal si to pro sebe, aby neměl problémy. Tohle je naše záležitost, do které Čechům nic není, tomu asi nemůžete rozumět. Prostě dřív to takhle fungovalo. Peníze jsou mocné.“ (Michajl, 40 let) Zbytek (asi třetina) se o tom nechtěl bavit. O poznání sdílnější byli Ukrajinci při dotazování se na vztahy, které panují mezi nimi a Čechy. „Někdy třeba prodavačka v krámě dělá, že mi nerozumí, i když já to říkám snad správně. Na pozdrav mi neodpoví. Lidí se nás i bojí nebo se nám vyhýbají. Dívají se na nás zvláště. Já moc Čechů neznám. Bavím se s lidmi z práce a s mým šéfem. Není to špatné, mohlo by to být ale lepší. Chápu to ale. Vím, co se dělo dřív za komunismu. Taky je tu spousta bohatých Rusů, kteří se chovají, jako že jim to tu vše patří. To není dobře. My jsme ale obyčejní lidi, kteří jen pracují

a dělají to, co byste vy, Češi, nikdy nedělali. Chceme si vydělat. Přesto nás tu hodně Čechů nechce. Nejvíc asi vadíme starým lidem. Já se nestydím za to, že jsem z Ukrajiny. Naše zem je krásná, naši lidi moc pracovití. Hloupí Češi nám někdy nadávají „úkáčka“, ale nenecháme se vyprovokovat.“ (Olena, 30 let) „Vy nás tady potřebujete a nechcete. To je zvláštní. Nechápu to, nerozumím, proč to tak je. Někdy mi to je líto. Občas i brečím, pak je mi líp. Už jsem se s tím smířila. S Čechy se moc nebavím, mám své kamarádky, hodně času trávím s nimi. To mi moc pomáhá.“ (Kalyna, 39 let) Na ubytovně jsem zastihla i ženu, která dlouhodobě žije s českým partnerem. K rozhovoru dorazila na základě prosby její ukrajinské přítelkyně. „Hodně záleží, jak mluvíš česky. Mně v tom pomohl můj přítel. Čeština je moc měkký a melodický jazyk oproti ruštině nebo ukrajinštině. Díky tomu, že mám ráda hudbu, zpívám a hraju na saxofon, vnímám i hodně melodii češtiny a tak jsem se naučila poměrně rychle česky. Na tom moc záleží, jak mluvíš. Dobře jsem zapadla i mezi přátele mého partnera. I když jeho rodiče byli ze začátku hodně proti. Dokonce se s ním přestali bavit, ale on si mě prosadil a už se s tím smířili. Chtěla bych moc miminko. On se zatím na to necítí, ale věřím, že časem založíme rodinu. Když srovnám mého přítele s mými předchozími, tak je hodnější, tolerantní a hlavně nesnáší vodku. S přítelem jsme byli chvíli v Anglii a v Irsku a tam přistupovali stejně odtažitě ke mně i k mému přítelovi. Takže když si Češi o sobě někdy moc myslí a vytahují se na mě, což se mi už moc nestává a bylo to hlavně dříve, tak jim řeknu tuhle zkušenost, že by se v Anglii na ně dívali také skrz prsty jako někteří Češi na nás.“ (Mirka, 27 let)

K 15. položené otázce se oslovení vyjadřovali různorodě. Ti, kteří v Česku pobývají dlouhodobě, tak uváděli, že se jednání úředníků všeobecně zlepšuje. „Někteří jsou i milí a velmi vstřícní, snaží se s námi hovořit i rusky. Určitě je to lepší, než dříve. Dříve za mě spoustu věcí ze začátku, když jsem přijel do Čech, vyřizoval mafián. Vyřídil mi povolení, ubytování a práci. Já mu všechno pak zaplatil a pořád něco platil a o tohle jsem se nestaral. Pak už jsem nechtěl nikomu platit dál, tak jsem si začal zařizovat papíry sám. Bylo to těžké, to víš, ale vždy jsem je slušně poprosil, ať mi poradí a oni mi pomohli. To víš, lidi jsou různí. Ne

všichni pomůžou a chovají se k tobě hezky.“ (Petr, 48 let) Asi deset respondentů raději za sebe na úřady posílá své krajany, kteří se lépe domluví. „Je to pro mě moc stresující, pokud to jde, tak tam jdu s kamarádkou, co mluví dobře. Nebo to celé vyřídí za mě. Já to nemám ráda ani doma, natož tady, kde jim pořádně nerozumím a oni na mě někdy i zvyšují hlas.“ (Tamara, 37 let) „Moc nemluví česky dobře, už jsem starý a líný se učit. Můj syn Kost'a, co je tu se mnou, vše zařídí a pomůže. On mluví anglicky i česky. Teď shání lepší bydlení a zařizuje i papíry pro maminku, moji manželku. Snad to dopadne dobře, budeme rodina opět pohromadě. Tak to má být.“ (Ilja, 53 let) „Moc mi pomohli v církvi v Charitě. Tam my vše vysvětlili v ruštině, i mě vyslechli, povídali si se mnou a dobře mi poradili. Moc jsem s nimi spokojená.“ (Stáňa, 33 let)

Co se týče chování nadřízených a zaměstnavatelů, jsou oslovení spíše nespokojení. Jsou si vědomi, že jsou levnou pracovní silou a slouží k zvyšování zisků zaměstnavatelů. Uvědomují si také určitou konkurenci na trhu práce, nejčastěji zmiňují Vietnamce a Mongoly, kteří je z některých odvětví doslova vytlačili (například Foxcon, Škoda Mladá Boleslav, Hyundai Nošovice, TPCA Kolín). Ve stavebním průmyslu ovšem dominují stále Ukrajinci. „Práce v továrně pro nás moc není, protože mnoho z nás chce jezdit domů a pracovat na svém domě a pak se sem znovu vrátit. Potřebujeme větší svobodu.“ (Michajl, 40 let) „Podnikatel se s tebou moc nebaví. Když chceš větší peníze, řekne, ať jdeš jinam. To se mi nelíbí. Někdy na ně mám velký vztek. Nadávám, ale pak mě to přejde, podobně na tom je hodně lidí od nás. Nejsem v tom sám, to mě trochu uklidňuje. Chci, aby se to jednou zlepšilo. Moc bych si přál, aby moje děti tohle nemuseli zažít. To ne.“ (Oleg, 33 let)

O poznání lépe konotovali respondenti své kolegy. „Mám pár kamarádů Čechů. Nejsou tak dobří známí jako Ukrajinci, ale vycházíme v práci dobře. Nedělají mi naschvály. Pozvou mě na pivo nebo nějaké jídlo. Já jsem je také několikrát hostil. Připravil jsem šašlik, špek, chléb, samohonku nebo jsem také uvařil dobrý boršč. Bylo moc dobře. I můj kamarád mě pozval k sobě domů a jeho žena mě hostila dobře. Za to jsme moc rád. Všichni Češi nejsou stejní. Češi

mají také spoustu problémů, nic tu není ideální. Ale žije se tu lépe než na Ukrajině. Mrzí mě, když vidím, jak si Češi neváží práce, peněz, moc utrácí za hlouposti. Ale to je jejich problém.“ (Slávek, 35 let) „Můj šéf je můj kamarád. Je stejně starý jako já, on dělá sám na sebe a já jsem jeho přidavač. Občas zajdeme na pivo, pobavit se. Je rozumný. Ví, v jaké jsem situaci a na Ukrajince nenadává. Mnoho zlé krve nadělají politici, vlády a my, obyčejní lidi, to za ně odnese, že se k nám pak Češi nechovají dobře. On tohle nedělá, chová se normálně, v pohodě.“ (Slávek, 35 let). V návaznosti na uvedené odpovědi bych doplnila k 18. otázce, že Ukrajinci spíše o přátelství neusilují. Žijí v početné komunitě, ve které udržují dobré vztahy. Proto bližší a intenzivnější vztahy (nepartnerského charakteru) s Čechy jsou spíše vzácnější.

Využívání lékařské péče bývá nejen pro oslovené cizince problematické, a to i když někteří jsou zdravotně pojištěni. „Jednou jsme v práci dlouho a hodně svařovali obloukem armatury. Já jsem přidržoval svářečovi železné pruty, občas jsem se i podíval do toho světla. Večer mě moc bolely oči, nemohl jsem spát. Oči mi slzely. Ráno jsem šel k doktorce. Moc mi nadávala a všechno jsem musel zaplatit. Léčení bylo drahé. Měl jsem s tím dlouho problémy. Pak mi to ale zpátky proplatili. Dávám si pozor, aby se mi nic nestalo a chráním se, protože pak bych zbytečně platil.“ (Michajl, 40 let) Ženy jsou ve využívání zdravotní péče informovanější a více navštěvují lékaře, některé si i samy platí zdravotní pojištění, mají-li trvalý pobyt a pracují bez smlouvy.

„Lékařská péče je v Česku na vysoké úrovni, bohužel na rozdíl od Ukrajiny. Hodně ji využívám, protože jsem spoustu věcí neúmyslně na Ukrajině zanedbala. Dávám se po zdravotní stránce do pořádku. Nechala jsem si spravit i zuby, což bylo moc nákladné, ale stálo to za to.“ (Olena, 30 let)

Závěrečnou otázku jsem věnovala respondentům. Asi polovina (zejména muži) už nevěděli, co dodat. Ženy si se mnou povídaly dále. Muži nejčastěji uváděli, že si chtějí vydělat a vrátit se domů a za vydělané peníze pořídit různorodé věci. Ženy uváděly, že by rády v Česku zůstaly. Některé by se tu chtěly vdát a mít děti, přičemž by se raději vdávaly za Čecha než Ukrajince. Podle vyjádření několika

z nich jsou čeští muži kultivovanější, citlivější, více naslouchají a neholdují alkoholu v takové míře, která je obvyklá na Ukrajině.

4.10 Postřehy k analyzovaným rozhovorům

Rozhovory jsem vedla způsobem popsáním výše ve dvou královéhradeckých ubytovnách, na kterých někteří (nikoliv všichni) bydleli. Celkově na mě působilo prostředí velmi tísnivě. Ukrajinci žijí ve velmi skromných a jednoduchých životních podmínkách. Nevětranou ubytovnou se linul zvláštní neidentifikovatelný zápach, směs cigaretového dýmu, špinavého a propoceného oblečení. Přesto se všichni snaží relativně udržovat čisté pokoje, aby se v nich cítili dobře. Rozhovor s těmito lidmi ve mně zanechal hluboké dojmy. Některé příběhy se mi zdály jako ze špatného snu. Obdivuji je, s jakým nasazením a ctí se se životem perou a zbytečně si nestěžují. V průběhu rozhovorů mě i ze skromných zásob pohostili. Někteří byli přímo nadšení mým zájmem o jejich problémy. Přes prvopočáteční nedůvěru se mnou všichni jednali velmi hezky a přívětivě. Jsem nesmírně vděčná za tuto zkušenost.

4.10.1 Portréty jednotlivců

Ze souboru respondentů chci dále blíže a konkrétně představit jednoho muže a jednu ženu, kteří se určitým způsobem vymykají prezentovaným výsledkům a které jsem přímo necitovala v předchozí části předloženého textu. Ovšem jejich odpovědi na položené otázky podle scénáře jsem zahrнула do celkového vyhodnocení. Tito dva vybraní odpovídali na doplňující otázky, přičemž níže uvádím nejzajímavější tvrzení. Každý rozhovor jsem vedla individuálně bez scénáře, naprosto volně.

Muž – Sergej, 44 let

Mezi všemi oslovenými muži mě na první pohled zaujal Sergej. Tento čtyřiačtyřicetiletý vyučený tesař pochází z města Žytomyru, ležícího na západní Ukrajině. Do Česka vycestoval spíše z ekonomických důvodů. Jeho jakousi konkurenční výhodou je relativně obstojná znalost češtiny. Uvedl, že se přátelí s Volyňskými Čechy již od dětství a čeština pro něj byl jazyk, kterým

komunikoval se svými vrstevníky. Je rozvedený, nežije v současné době s partnerkou. Působí klidným, rozvážným dojmem. Choval se ke mně velmi slušně a galantně. Mluví pomalu a sebejistě, občas trochu útočně. Během rozhovorů vykouřil mnoho cigaret. Ze všech mužů byl nejvstřícnější a nejdéle si se mnou povídal. Je vysoké štíhlé postavy. V jeho obličejí se vyjímají rozsáhlé jizvy. „Dělali jsme jednomu známému na Ukrajině na jeho domě střechu. Všude byl nepořádek – stavební suť, kameny, rozbité cihly. Moc přšelo. Nesl jsem velikou dřevěnou fošnu. Smeknul jsem se, spadl tak špatně, že jsem se pořezal o kameny a rozbité sklo na zemi v obličejí. Když jsem přijel do nemocnice, tak doktoři tam nebyli. Museli je jet vzbudit. Přijeli za půl hodiny s doktorem. On byl moc opilý. Tak mi to zašival. No, hrůza. Takhle jsem dopadnul,“ začíná vyprávět nepříjemný zážitek, aniž bych se ptala. „No, lidi se na mě blbě dívají, ale je mi to jedno,“ pokračuje. Nelze také přehlédnout velmi nepovedené rozlehlé tetování. Na mou otázku, kde si nechal tento ornament vytetovat, řekl, že strávil tři roky v ukrajinském vězení za výtržnictví - rvačku v opilosti a ublížení na zdraví. Zeptala jsem se tedy, jaké panují poměry v ukrajinských věznicích. „Dozorci jsou tvrdí, zlí a nekompromisní. Jídla je málo a není moc dobré. Je špatné, málo nevyživné. Hodně jsem zhubnul. Bylo to tam tvrdé, ale přežil jsem, protože jsem byl na vojně. Vojna byla v něčem i tvrdší. Musel jsem chodit žebrat pro staré vojáky o cigarety, jídlo, peníze. Lidé mi i dali, protože věděli, že to asi nemám pro sebe. Hodně nás tam mlátili. Velitele to nezajímalo. Ti jen chlastali a o mladé vojáky se nezajímali. Postavili jsme se třeba do řady a oni si na nás zkoušeli karate. Třeba vyskočili do vzduchu a koplí mě do hlavy. I když mě to moc nebolelo, raději jsem spadnul na zem a předstíral, že mě to bolí, aby na mě dál neútočili. Některým kamarádům způsobili velká zranění a bolesti. Jednoho zavřeli do plechové skříně a shodili ze schodů. Prostě starší vojáci si na nás vybíjeli zlost. Oni taky dostávali před námi. A někteří z nás si to zkoušeli na mladší, kteří přišli po nás. Já to nedělal. Je to ubohé. Občas jsem někoho poslal pro cigarety a jídlo, ale nikoho jsem nemlátil. Hodně mi to pomohlo. Bylo to tvrdé, ale hodně vydržím. Někdy jsme i několik dní nic nejedli a zvládnul jsem to. Myslím, že je špatně, že Češi nechodí do armády. Češi nic nevydrží, hned fňukají, litují se, stěžují si a nadávají, jsou nespokojení. Radši dělám s Ukrajinci, protože dělat

s líným Čechem je hrozné. Češi ale málo udělají proto, aby něco zlepšili. Já raději moc zbytečně nemluvím a radši něco udělám.“ Omezuje tě nějakým způsobem tvoje kriminální minulost? Nemáš problémy si najít práci? „No, když pracuješ u podnikatele nelegálně, tak toho zajímá, jak děláš a ne kdo jsi. A hlavně tohle bylo už dávno v devadesátých letech. To jsem byl ještě mladý a blbý. V registru trestů nic nemám, je to smazané. Práci si najdu vždy, protože umím dělat a nebojím se práce.“ Jak vidíš svou perspektivu? „No, nevím. Nepřemýšlím o tom. To jsem se naučil na Ukrajině - nemyslet na to, co bude nebo co by mohlo být. Myslím na to, co je.“ Co bys uvedl na závěr našeho povídání? „Ještě chci říct, že v Česku není všechno ideální, jak si někteří Ukrajinci myslí. Češi musí hodně pracovat, aby se měli opravdu dobře. My za to nemůžeme, co se dělo v minulosti v Československu a neplet'te si nás s Rusy. Nejsme Rusové, jsme Ukrajinci. To je moc velký rozdíl.“

Žena – Alina, 38 let

Z žen jsem si vybrala sympatickou a milou osmatřicetiletou Alinu. Ta pochází ze západní Ukrajiny. Město odmítla blíže specifikovat. Vystudovala vysokou školu ekonomického zaměření a dlouho pracovala v bance. Do Česka utekla před manželem, který pil, bral jí veškeré peníze, občas ji uhodil a vymáhal si na ní sexuální styk. Alina během rozhovoru několikrát plakala. Její upřímně vyprávění jsem nijak zbytečně nepřerušovala. „Moc jsem ho milovala, když jsme se brali. Byli jsme oba velmi mladí, ale brzy jsem otěhotněla a tak nám rodiče vystrojili svatbu. Bylo to moc krásné období. Choval se ke mně hezky. Pak přišel o práci a začal pít. Úplně se změnil. Vůbec jsem ho nepoznávala. Zajímal se jen o pití. Výchova našeho syna a péče o domácnost byla jen na mně. Věřila jsem, že se změní, najde si práci, přestane pít a vše bude jako dřív. Kvůli synovi jsem ani na chvíli neuvažovala o rozvodu. Teď je z mého manžela úplná troska. Asi žije na Ukrajině. Pochybuju, že by sebral odvalu a odjel pracovat do zahraničí. Nic o něm nevím. Až se vrátím, tak se rozvedu. Syn už je skoro dospělý a navíc ho nemá rád. Bydlí u mých rodičů, chodí ještě do školy a pak přijede do Česka. Moc na něho myslím. Chci mu tady připravit nějaké zázemí, aby se mu tady líbilo. Moc se těším, až tu budeme spolu. Mám ho moc ráda, žiju jen pro něj a pro mé

rodiče, kterým posílám na přilepšenou peníze. Moc ale nemůžu, protože tady šetřím na lepší bydlení. Až přijede syn, tak se asi přestěhujeme do Prahy. On chce v Praze studovat vysokou školu. Ale to až časem, až se naučí dobře česky. Já se chci naučit dobře česky. Čeština se mi moc líbí. Když budu umět dobře česky, můžu si najít i lepší práci. Mám mnoho kamarádek, které v Praze dělají kancelářskou práci, protože umí dobře česky. Já na sobě pořád pracuju, ale ještě to není stále ono. Zatím jsem tady v Hradci moc spokojená. I tady na ubytovně. Máme tady dobrou partu, vycházíme tu spolu dobře. Nejsou tady žádné větší problémy. I když se tu lidi hodně střídají, tak si spolu máme vždycky co říct. Hlavně s holkama. Do budoucna se dívám s nadějí. Doufám, že se vše jednou v lepší obrátí. Mám teď takového blízkého kamaráda, jestli mi rozumíš. Je to Ukrajinec. Hezky se mi s ním povídá. Nepije, chová se slušně, hodně pracuje. Na vážný vztah po tom všem, co jsem prožila, se ale necítím. Jen tak muži už neuvěřím. Moc jsem se zklamala. Přesto po muži a hezkém a klidném vztahu moc toužím. Nebráním se tomu, kdybych se líbila nějakému Čechovi. Jenže české muže zajímá spíš moje tělo, než to jaká jsem. A o to já opravdu nestojím. Takových se kolem mě motá dost. Ale těch, kteří jsou schopní dlouhodobého a kvalitního vztahu, je velmi málo. Češi se totiž pak stydí před kamarády, že chodí s Ukrajinkou. Ale na sex to nevadí. To se nestydí. Moje kamarádka, která je mnohem mladší než já a vystudovala zde v Čechách vysokou školu, umí velmi dobře česky. Otěhotněla se svým českým přítelem – spolužákem z vysoké školy. Ten se zachoval naprosto zbaběle, opustil ji. Vůbec se o ni nezajímá. Hodně v tom zapracovali jeho rodiče, kteří byli od začátku proti jejich vztahu, protože ona je z Ukrajiny. A když otěhotněla, tak si uvědomil tu velkou odpovědnost a jako malý kluk, chudáček, utekl. Z takových chudáků je mi špatně a snad mi takový nepříjde do cesty. Setkala jsem se s tím, že si někteří čeští muži myslí, že zamávají peněženkou a hned s nimi půjdeme. To je tak ponižující a odporné. Ale všichni nejsou stejní. A ti jiní musí překonat strach, stud nás oslovit a nepřipouštět si to, co si o nich bude myslet okolí, když se jim bude líbit cizinka – třeba Ukrajinka.“

4.11 Testování hypotézy

V první části výzkumné sondy jsem si stanovila hypotézu, kterou jsem chtěla ověřit míru sociální integrace Ukrajinců do české majority a možnosti institucionální intervence. Na základě provedeného rozboru rozhovorů konstatuji, že se mi stanovená hypotéza potvrdila. Vhodně konstruovaná intervence ze strany státních i nevládních organizací může významně přispět k vyšší míře integrace Ukrajinců mezi Čechy. Záleží také na Češích samotných a určité změně stereotypů a předsudků, které chovají nejen vůči této menšině.

4.12 Závěrečná diskuze

Přiznám se, že jsem do určité míry trpěla zcela zbytečnými předsudky, kterými je ovšem zasažena celá společnost. Obyčejní lidé, kteří k nám přijeli pracovat a vydělat si na živobytí, nám nijak neškodí. Naopak vyplňují významnou část na trhu práce. Odvádějí dobře a mnohdy za špatných pracovních podmínek a nízkém platovém ohodnocení nekvalifikovanou dělnickou práci, která neodpovídá jejich kvalifikaci. Poctivou prací si chtějí plnit své sny, což jim zatím dosud ukrajinská ekonomika neumožnila a zřejmě ještě dlouho neumožní.

5 Závěr

Tvorba bakalářské práce mě velmi obohatila. Poznala jsem osudy mnoha do té doby neznámých lidí. Při realizaci rozhovorů jsem prožívala takřka unikátní chvíle díky určité intimní atmosféře a otevřenosti respondentů. Na základě vyhodnocených výsledků docházím k závěru, že v mnoha ohledech trpí česká veřejnost zbytečnými předsudky vůči např. Ukrajincům. Důvodů a motivů k uvedeným negativním postojům a projevům vůči těmto lidem je mnoho. Od osobních negativních zkušeností, přes kolektivní dlouhodobou zkušenost, kterou jsme prodělali jako národ v průběhu totality. Je ovšem smutné, že tito lidé, kteří sem přijeli se živit poctivou prací, nezavinili politické přehmaty sovětských představitelů. Přesto si myslím, že postupem času a díky třeba reformovaným vzdělávacím programům se nastupující generace budou chovat k cizincům vstřícněji, lépe a bez předsudků.

V teoretické části jsem popsala formy a možnosti integrace Ukrajinců do české společnosti. Zaměřila jsem se na určitá úskalí spojená s tímto procesem – zejména na možnost využívání systému zdravotní péče. Zabývala jsem se také otázkou institucionální podpory a pomoci od vládních i nevládních organizací příchozím imigrantům. V praktické části jsem formou individuálně vedených rozhovorů se snažila rozkrýt stanovenou hypotézu, pátrající po míře integrace Ukrajinců do české společnosti. V závěrečné diskuzi jsem předložila skromná, leč jednoduchá a relativně snadno aplikovatelná řešení. Na základě tohoto souhrnu se domnívám, že stanovený cíl mé bakalářské práce byl splněn.

6 Použitá literatura

1. BENDL, Jiří. Životní prostředí, migrace a bezpečnost: úvod do problematiky. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2000.
2. DRBOHLAV, Dušan.: in: Šišková (ed.): 2001. Menšiny a migranti v České republice. Praha: Portál. ISBN 80-7178-648-9
3. HORÁKOVÁ, Milada. Mezinárodní migrace a migrace cizí pracovní síly. Praha: VÚPSV, 2003
4. JANKŮ, Kateřina. Život v pohybu. Brno. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 2006.
5. LEONTIYEVA, Yana. Ukrajinci v ČR. Socioweb 5/2005. [online]. 2005 [citováno 2009-02-19] <<http://www.migraceonline.cz>>.
6. MATOUŠEK, Oldřich. Slovník sociální práce. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0
7. MULTIKULTURNÍ CENTRUM PRAHA. ABC o migraci. [online]. 2003 [citováno 2009-01-05] <<http://www.migraceonline.cz/abc.shtml>>.
8. PELIKÁN, Jiří. Základy empirického výzkumu pedagogických jevů. Dotisk 1.vyd. Praha: Karolinum, 2004:270 ISBN 80-7184-569-8
9. RABUŠIC, Ladislav., BURJANEK, Aleš. Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace? Brno: VÚPSV, 2003
10. RABUŠIC, Ladislav. Poslední revize 21.8. 2005. Jaká imigrační politika České republiky? [online]. 2005 [citováno 2009-02-19] <<http://www.migraceonline.cz>>.
11. ŠIŠKOVÁ, Tatjana. Menšiny a migranti v České republice. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9

12. UHEREK, Zdeněk. Poslední revize 9.5.2005. Integrace cizinců z hlediska emického a etického. [online]. 2005 [citováno 2009-02-19] <<http://www.migraceonline.cz>>.
13. VOJTKOVÁ, Michaela. Teorie mezinárodní migrace. [online]. 2005 [citováno 2009-02-15]. <<http://www.socioweb.cz>>
14. ZILYNSKYJ, Bohdan.: in: Šišková (ed.): 2001. Menšiny a migranti v České republice. Praha: Portál. ISBN 80-7178-648-9